

SIDDHAIKA

Jižní Indie

Kamil Zvelebil

Výběr ze 7. kapitoly

Fišer—Zvelebil: *Země posvátných řek*, Mladá Fronta, Praha, 1959.

Redakčně upraveno. Foto autor.

Roku 1884 se dal mladý učitel tamilštiny, jednoho z významných indických jazyků, ve vládní koleji v Kumbakónamu do pečlivé četby tamilského eposu *Sívagasindámani*. Ať to na první pohled vypadá jakkoli neuvěřitelně, tato o sobě bezvýznamná událost měla hluboký vliv na celý další vývoj indologie.

Dr. Aijar byl podnícen četbou onoho vysoce ornamentálního a formálně dokonalého eposu k pátrání po dalších klasických dílech staré tamilské literatury, po dílech, která musila předcházet vzniku tak neobyčejně dokonalého literárního výtvoru; a tak odhaloval krok za krokem nejstarší památky jihoindického písemnictví. Nedbaje obtíží namáhavých cest a překážek finančních, s úžasnou pílí a vytrvalostí probíral sta a sta porušených a těžko čitelných rukopisů na palmových listech, odděluje zrna do plev, až připravil k vydání tisíce veršů, doprovodiv je vlastním kritickým aparátem. A tak se objevil užaslému zraku světa nový svět: nejen bohatá, nádherná poesie, ale i celá velká kultura starých Tamilů, celé neznámé období ve vývoji dějin jižní Indie.

Abychom čtenáři dokázali, jak velikou cenu měla práce dr. Aijara pro vědu, pro historii jihoindickou, uvedeme jen dva drobné příklady.

Z doby antické známe jistý historický, či lépe řečeno zeměpisný pramen, jakousi mapu, zvanou Peutingerská tabule, a na ní se dočítáme jméno přístavu v jihozápadní Indii: Muziris. A nedaleko od tohoto místa stál prý chrám Augustův. Tato známá mapa pochází někdy z prvního století křesťanského letopočtu. Věc známá dávno.

Ale najednou čteme, plni radostného překvapení, v prameni z docela jiného konce světa, ve starém tamilském textu vydaném dr. Aijarem:

„Kvetoucí město Musiri, kam přijíždějí veliké, ladné lodi Javanů, přivážejíce zlato a odvážejíce pepř, a rozrážejí vlny zpěněné řeky Perijáru.“

Jak podivuhodné doplnění zpráv římských! A zároveň svědectví o tom, že staré tamilské texty jsou spolehlivé a věrohodné. Anebo jiný případ, tentokrát obrácený. V jisté starotamilské básni, vydané dr. Aijarem, čteme:

„Pustina, kde rudouchý orel beze strachu usedá na kulatém hrdle okrouhlé urny,
a krkavec se silným zobanem a houkající výr prohánějí se s běsy pohřebištěm.“

Urna? Pohřebiště? Cožpak v jižní Indii nespalovali mrtvé jako na severu země? A čím více se začítáme do textů této jedinečné básnické sbírky, zvané *Puránúru*, tím častěji se mluví o jakýchsi „džbánech“, urnách, nádobách na pohřebištích. A najednou rozptýlí naši počáteční nedůvěru archeologie, když její pracovníci vykopou v Ádičanallúru v nejj jižnějším cípu tamilské Indie celé bohaté pohřebiště s urnami a dokonce i s jinými nálezy, které spojují tato místa s dalekou Sýrií a Kyprem! Opět se ukazuje spolehlivost zpráv, zachovaných v starotamilské poesii, a tedy i její nedozírná cena jako pramene historického.

Madrás, Rangoon Street. Vchod k Muruganově lidovému chrámku. Šivův býček, Nandí, sedí před lingamem, mužským symbolem plodivé síly, který je vtesán v jóni, ženský symbol. V pozadí obětník a jeho žena.

Do té doby jako by jižní Indie pro historii neexistovala. Odborníci-indologové, okouzleni nádherou a bohatstvím árijské, sanskrtské kultury, pohlíželi na jih Indie jako na území obydlené barbary, nevzdělanými kmeny jakýchsi blíže neurčených původních obyvatelů země. Když vznikala evropská indologie, přesunulo se už těžiště politických zájmů anglických kolonizátorů z jihu na sever, hlavně do Bengálska, kde přirozeně nebylo možno navázat styk s kulturou jihoindickou. Sanskrt byl považován na základě romantických názorů a vznikajících rasistických teorií za „nejčistší“, „prapůvodní“ a nejstarší jazyk

vznešených Árijů, kteří byli líčeni jak severoindickými bráhmny, tak prvními evropskými indology jako „herrenvolk kulturträgrů“, přinášející divokému obyvatelstvu Indie „vyšší árijskou“ civilisaci. Jak se však zdá, bylo tomu ve skutečnosti zrovna naopak: árijští dobyvatelé Indie, fysicky zdatnější, tvrdší a bojovnější, sami kočovníci ze středoasijských stepí, našli asi v Indii civilisaci vysoko převyšující jejich vlastní představy.

Nejstarší tamilská literatura však nám podává už obraz vysoce vyvinuté kulturní oblasti, která znala písmo, stavitelství, měla Vynikající lyrickou poesii,

jazyk, důkladně popsany v gramatikách – prostě je jasné, že takovému stupni kulturnímu musil předcházet dlouhý vývoj. Podívejme se nyní, jak asi tento vývoj na jihu Indie vypadal.

Především musíme zdůraznit, že celá řada vědních oborů – prehistorie, paleontologie, archeologie i jazykozpyt – stojí na půdě indického jihu před řadou záhad, které dosud čekají na své rozřešení. Teprve v poslední době, na základě četných vykopávek a zkoumání etnografického a antropologického, můžeme si učinit jakž takž zřetelnou představu o nejstarších fázích vývoje člověka v této oblasti. Je totiž zřejmé, že Dakkhin – to je indický poloostrov, území na jih od pohorí Vindhje – náleží k oblastem nejstaršího osídlení člověkem.

Už ve starší době kamenné žil v jižní Indii člověk. Asi kolem počátku 4. tisíciletí před n.l. končí v jižní Indii přechodná doba mezi starší a mladší dobou kamennou, tzv. mesolit; nálezy z mladší doby kamenné jsou nesmírně bohaté a svědčí o velkém rozšíření neolitických kultur po celé jihoindické oblasti. Člověk prošel v jižní Indii též stadiem zpracování bronzů a mědi, a zdá se, že neolitický člověk tu došel k objevu užívání železa sám, bez cizích vlivů.

První zprávy, které o jižní Indii máme, nejsou z pramenů tamilských, nýbrž z děl sanskrtských. Nemůžeme je tu část po části probírat, ale vysvítá z nich, že někdy kolem r. 1000 před n.l. už pronikali na jih země v hojné míře árijští Indové. A vždycky nešlo o pronikání rázu mírového.

Ještě než se obrátíme k tamilským, to jest domácím pramenům, všimněme si veledůležitých zpráv netamilských: Ašókových nápisů. Jak už víme, dal buddhistický panovník Ašóka zejména na hranicích své říše tesat nápisy, v nichž vychvaluje přednosti buddhismu a líčí svou vládu. A ve dvou z těchto nápisů se mluví i o jižní Indii; a už z nich zjišťujeme jména tří prastarých tamilských rodů, z nichž se vyvinuly nejstarší dynastie vládoucí v jižní Indii. Jsou to Čólové (tamilsky Sóřové), Pándjové a Sérové (v Ašókově nápisu Kéralaputa). V době, kdy nápisy byly tesány, bylo už zřejmě nejjižnější tamilské území konsolidováno do určitých stálých územních a správních jednotek, které snad můžeme nazvat státy.

O něco mladší je nápis z Kháravely (první pol. druhého století před n.l.), který mluví o svazu tamilských států (Tramiradéšasanghátam), který prý byl v době vytesání nápisu 113 let starý a velmi mocný.

A tak už se konečně dostáváme k tamilským pramenům, k těm, o nichž byla řeč na samém začátku této kapitoly. Jsme náhle zaplaveni pravým mořem materiálu, pravda, o něco mladšího, ale ne proto méně významného. Jen si z něho správně vybrat!

Dr. Aijar, který byl jakýmsi tamilským Dobrovským, Jungmannem a Palackým v jedné osobě, a po něm jeho syn, jeho žáci a následovníci, vydali pečlivě tento nejstarší literární materiál: jde o dvě veliké sbírky lyrických básní, tzv. *Ettutto-*

gei, „Osm anthologií“, a *Pattuppáttu*, „Deset písní“. Celkem obsahují tyto sbírky 2279 básní, při čemž délka básní se pohybuje od čtyř až pěti veršů po idyly o osmi stech verších. Většina této literatury pochází z 1. až 4. stol. křesťanského letopočtu, ale zprávy, které nám zachovala, jsou asi, jak uvidíme, z dob daleko starších.

Lyrické básně? – může namítnout nedůvěřivě čtenář. Jak mohou být lyrické básně spolehlivým historickým pramenem? Námitka je pádná a správná.

Jenže na štěstí pro nás nejsou údaje v těchto básních obsažené jedinými zprávami o tomto období historie. Máme řadu veledůležitých zpráv, které se zachovaly u spolehlivých římských historiků a řeckých letopisců, cestovatelů a geografů, a hlavně máme archeologii – a oba tyto další prameny přímo skvěle potvrzují spolehlivost a věrohodnost starotamilské literatury, pokud jde o historická data. A nejen to: z této nejstarší tamilské literatury si zároveň můžeme učinit představu, a to bohatou představu, o skutečném životě lidí na jihu Indie před dvěma tisíciletími. Jak by také ne! Není to poesie náboženských hymnů, jako jsou védy, ani to není řada výlevů oslavných, jako některá pozdější díla nebo nápisy, ale je to básnictví po výtce realistické: příroda i lidé jsou tu popsáni s neobyčejným smyslem pro skutečnost, s velkou pozorností k detailu; tato lyrika, zcela světská – věc v Indii takřka neuvěřitelná! – se zabývá prostým člověkem a jeho životem v barvitě a bohaté přírodě, láskou a bojem, prací, lovem, sklizní, loupeží stád, a jen velice zřídka se zmiňuje o nějakém kultu nebo obřadech a ještě řidčeji uvažuje o životě posmrtném.

Skulptura na stěně jednoho z višnuistických chrámů v Káňčipuramu. Hra světla a stínů oživuje tyto dávné památky pallavského stavitelství a sochařství.

Je jisto, že většina básníků žila už v době pozdější, v době, kdy vznikají pevnější útvary na starých kmenových územích; snad je možno označit toto údobí za jakési předfeudální stadium vývoje. Je to doba, kdy v údolí řek a v úrodných nížinách při mořském pobřeží vzniká rozvinutá výroba i obchod, vznikají města, přístavy, panovnické dynastie. Příslušníci některých starých významných rodů (proč významných, těžko dnes říci), zejména rodů Sérů, Sóřů a Pándjů, se usídlili na výhodných místech země: Pándjové se zmocnili lovišť perel a mají monopol na dobývání soli; Sóřové zakládají přístavy, pěstují obchod s tkaninami se zeměmi východních moří a usazují se v neobyčejně úrodné deltě řeky Káviri; Sérové ko-

nečně využívají chytře svých hor, bohatých na vzácné koření, i výhodné polohy svých přístavů při moři, po němž se dá doplout až do dalekých západních zemí vševládného Říma, a obchodují s antickým světem. Takto posílení hospodářsky, strhují na sebe moc i politicky. To, co začalo snad původně jako jednotlivé podniky dovedných, podnikavých a silných kmenových náčelníků těchto tří rodů, skončí jako dobovatelské tažení velkých feudálních států. Dejme tomu, že některý ze sérských rodů jednoho dne poznal, že pepř a skořice, které rostou v horách na území jeho kmene, se dají vyměňovat s obyvateli přímořského kraje za plody kokosovníků, arekové palmy a za rýži; tak se mužové z jeho kmene dostali do styku s cizinci, kteří přijížděli z dalekého zámoří. Tito cizinci projeví zájem zejména o koření; brzy se domluvili: sérský náčelník vybudoval (nebo obsadil už vybudovaný) přístav, dejme tomu Musiri, a brzo se rozvinul bohatý obchod, bohatá směna z vnitrozemí k moři a naopak: cizinci přiváželi zlato a stříbro, koně, víno, otroky a odváželi si koření. Sérský náčelník, který měl pro své postavení přístup k zdroji této směny, a jeho potomci stále bohatli; už si začali přivtělovat území jiných, slabších kmenů; zároveň se jejich rodové zřízení rozpadalo, jak vznikala potřeba dělby práce, přidělení určitých funkcí určitým mužům, a jak na jih pronikaly stopy zřízení kastovního i feudální představy; jedinec, muž, panovník hraje už důležitou roli v patriarchální rodině. Další a další území přivtěluje k svému horskému kraji, stmeluje nebo podrobuje jednotlivé kmeny, a brzo celý kraj na západním pobřeží jižní Indie se nazývá podle nejvýznačnějšího rodu krajem sérským. Všechny kmeny, které hovoří západním nářečím tamilštiny a politicky i hospodářsky jsou sjednoceny pod pevnou rukou náčelníků z rodu Sérů, začínají se podle nich nazývat Sérové, sanskrtsky Kérové (odtud dnešní název Kérala) nebo Čérové: celé hospodářství kraje Sérů je podřízeno zájmům základních proudů směny „zboží z hor“ (koření, drahokamy) za „zboží z moře“ (římské zlato, stříbro, víno, korál).

Samozřejmě je tento obraz vývoje schematický a zjednodušený. Ale tak asi vývoj probíhal všude v jižní Indii. Vzniká tak malý feudální stát, v jehož čele už stojí nikoliv *taleivan*, „náčelník“, ale *kón*, „ten, jenž má stáda, panovník“, nebo *arasan*, *rádžan*, „král“. Už se vytvořil malý královský dvůr, a k němu patří nezbytný básník, pěvec, *pánar*, obyčejně potulný, který táhne od jednoho panovníka k druhému, doprovázen tanečnicí a hudebníky, a hledá mecenáše, který mu za jeho zpěv zaplatí zlatem, pálenkou, oděvem, hostinou, celoživotní přízní nebo dokonce pruhem země. A právě v tomto stadiu vývoje společnosti velmi pravděpodobně vznikla většina starších básní z oněch dvou sbírek.

Avšak díla těchto potulných bardů zachovala, jakoby ve vzpomínkách, přežitky a obrazy z doby mnohem starší. Ve vědomí lidí dosud žily zbytky obyčejů a zvyků i vzpomínky na doby zřízení rodového, které se konečně zachovalo v nepřístupných džunglích jihoindických hor i do dob daleko pozdějších. V době, o níž píšeme, sídlí v horách a lesích dosud kmeny, které se živí lovem a sběrem,

uctívají svá kmenová božstva často krvavými a primitivními oběťmi a divokými tanci; v čele takových kmenů stojí náčelník; mužové se scházejí na volném prostranství mezi chatrčemi k poradám, kde domlouvají loupežné výpravy proti jiným kmenům, a pokud jde o kmeny pastevecké, je vždy předmětem takové výpravy loupež stád. Pastevci uctívají Májóna, „černého muže“ (je podivuhodná shoda mezi tímto Májónem starých Drávidů a černým Kršnou, pískajícím na flétnu a škádlícím pastýřky); lovecké kmeny přinášejí oběti Vélanovi (vél – „kopí“, Vélan – „ten, jenž má kopí“); lovci a sběrači a některé loupežné kmeny uctívají strašlivou bohyni bitev Kotravei (od slovesa kol „zabíjeti“) krvavými obřady. Některé kmeny, např. Maravarové, sestupují do nížin nebo se pohybují v nehostinných stepích a občas přepadají pokojné usedlosti rolnického obyvatelstva, odhánějí stáda, zapalují stavení, loupí majetek i rolnické dcerky.

Jsou to obrazy úchvatné svou starobylostí, obrazy z dob rodového zřízení; nemůžeme se šířit do podrobností v této knize; ale stačí říci, že po důkladném vědeckém zpracování tohoto dosud panenského materiálu se nám objeví v jihoidických dějinách úplně nový svět.

V nížinách řek se začala pěstovat rýže, cukrová třtina, luštěniny. Tady už se stává půda také hlavním zdrojem příjmu státu (v plodinách ovšem), zejména pak pokud jde o území Sóřů a Sérů. Bohatě zavodňovaná země Sóřů dává hlavně rýži a třtinu, západní kraje pod nadvládou Sérů jsou proslulé kořením a chovem buvolů. V těchto územích, která už jsou spojena ve větší správní celky, panuje systém dědičné monarchie; lidé tu žijí poměrně klidně v jakýchsi skupinách organizovaných víceméně podle povolání; stará rodová organizace se drobí a prolíná se s kastovním zřízením, které proniká na jih ze severní Indie. Oblast králova vlivu je ovšem značně omezena. Zvláště na venkově žijí lidé v občině, a tato obecina – to jest taková skupinová autonomní jednotka společenská, kde je půda obdělávána společně a též její výnos je společný – přetrvává v Indii celé věky a mizí vlastně až v 18.–20. století.

Hlavním zaměstnáním kmenových náčelníků a králů je boj, pitky, milostná dobrodružství a naslouchání zpěvům potulných básníků. Smrt v boji je jim vítána – staří Tamilové se projevují jako draví a útoční bojovníci. Luky a šípy, kopí a meče jsou hlavní zbraně.

Vznikající městská kultura nezná kamenných staveb: domy jsou z cihel a vápna nebo z hlíny, kryty střechou z palmových listů. V této době vzniká v městech a na pobřeží čilý obchod, jednak uvnitř země, jednak se zámořím. Vnitřní směna zboží se pohybuje hlavně z oblastí přímořských a z nížin do vnitrozemských hor a lesů a naopak: jedlé kořínky, med, koření, zvěřina, drahokamy, slovinina z hor se vyměňuje za rybí olej k svícení, pálenku z kokosových palem, cukrovou třtinu, rýžové vločky, sušené ryby z nížin a přímoří. Zámořský obchod tamilské Indie je přímo fascinující, hrdou a napínavou kapitolou v nejstarších dě-

jinách Indie. Vždyť tak se dostala tamilská slova až do – češtiny! Hned uvidíme, jak.

Poloostrovní poloha jižní Indie byla už sama o sobě příznivým předpokladem pro vznik bohatého obchodu s cizinou. Druhou příznivou podmínkou bylo přirozené bohatství této tropické oblasti. Nejstarší období obchodních styků se ztrácí v dávné minulosti, o níž vypráví už bible: „Jednou ve třech letech vracely se ty lodi mořské, přivážející zlato a stříbro, kosti slonové a opice a pávy...“ Nuže, na tomto místě se mluví o pávech, hebrejsky *thúkhijím*; toto slovo je pravděpodobně totožné se starotamilským *tóghej* – páv. Možná, že se to zdá neuvěřitelné, ale totéž slovo je české páv, přes řecké *tavós* a latinské *pavo*!

Chrámová síň v jednom z mnoha chrámů v Káňčipuramu. Je vystavěna v bohatě ornamentálním, téměř barokním stylu vidžajanagarském.

K převratné události v tomto západovýchodním obchodním styku došlo za římského císaře Claudia (41–54 n.l.), když prý jakýsi Hippalos objevil, že je možno využít k plavbě na východ pravidelně vanoucích větrů monsunů. Od té doby byly tamilské přístavy plny západních lodí, do jižní Indie plynuly zlaté i stříbrné římské mince a na západ putovalo koření, drahokamy, perly, rýže, slonovina, mušelin. Perly – slavné *lapilli Indici* – stály Řím hodně peněz, a řada římských autorů s nevolí a rozhořčením si stěžuje na nádherymilovnost římských matron, které nosí indické perly všude: v uších, v čelenkách, na hrdle, ba i na prstech u nohou. Západ s východem si tehdy rozuměl docela dobře, i když ta-

ková cesta z Itálie do Indie nebyla právě maličkosti. Jak dlouho trvala?

Plulo-li se plnou parou – vlastně plným větrem – ve dne v noci, trvala plavba z přístavu Ocelis v jižní Arábii do tamilského přístavu Musiri na západním pobřeží jižní Indie asi 40 dní. A zbývající úsek cesty? Z Itálie do Alexandrie po moři, z Alexandrie do Coptu po člunu na Nilu, z Coptu do Berenice na hřbetě velblouda, z Berenice do Ocelis – dohromady asi 120 dní. Jedna cesta z Itálie do Indie zabrala tedy asi pět měsíců. Prostě, vyjet si do Indie za obchodem znamenalo pro řeckého nebo italského kupce být rok pryč z domova.

Přesto tento obchod bohatě a mocně kvetl. Na tamilské straně byla řada přístavů, Musiri, Nelkynda (snad Mélkindei), Káviripattinam (řecky Khabéris), kde se soustřeďovalo zboží, které si cizí kupci odváželi: perly, hlavní vývozní artikl říše Pándjů (císař Nero je polykal i ve víně a měl jimi vyšity polštáře), koření,

zejména a hlavně pepř, který tvořil víc než polovinu všeho nákladu. A zázvor a skořice. Stopy po tomto prastarém obchodu kořením se nám zachovaly v některých slovech; ne nadarmo cítíme-ve slovech pepř a zázvor vůni dalekých přístavů, slaných moří a tropických hor. Vždyť jsou to slova původem tamilská, právě tak jako slovo rýže. Abych dokázal, že nežertuji, uvedu celou etymologii: pepř, staročeské *ppeř*, je ze slovanského *p^bp^br^b*, což vzniklo z latinského *piper*, a řeckého *peperi*; to se dostalo do řečtiny z tamilského *pippali*, *pippili*. Tamilské *iňdživér* se dostalo do řečtiny a latiny jako *zingiberos*, *zingiber*, a odtud už je jen krůček k italskému *zenzovero* a českému *zázvor* (srovnej ruské *imbir'*, německé *Ingwer*). A konečně naše rýže: srovnej francouzské *riz* a italské *riso*, obě mají na konec původ v řeckém *oryza*; a řecké *oryza* lze velmi dobře srovnat s tamilským *arici*, vyslovovaném spíše jako *arizi*. Zkrátka, máme v češtině čtyři pěkná tamilská slova, která cestovala někdy před osmnácti sty lety z jižní Indie na západ zároveň se zbožím, které označovala. Není to dobrodružné?

Ale vraťme se k jižní Indii před dvěma tisíciletími. Styk západního světa s tamilskou Indií se neomezoval jen na obchod. Z tamilských pramenů se dovídáme, že Římané měli na jihu své posádky (Tamilové je příliš nemilovali, nazývali je „barbary s tvrdou řečí, hrozných pohledů, s pytlovitým šatem a bičíky na koně“), že Římané dováželi do Indie své víno v ladných amforách (střepey italských amfor se v Indii našly), že Tamilové se od nich lecčemus naučili. Nemohu si odpustit v této souvislosti uvést příklad, který dokazuje, jaké je věda vlastně napínavé dobrodružství.

V starotamilské literatuře se mluví o hliněných lampách ozdobných a ladných tvarů, které byly asi zavěšeny na stožárech lodí a v přístavech a které prý Tamilové vyráběli po vzoru Javanů (tj. Řeků a Římanů). Potud tamilská literatura. V tamilském textu se nazývá tato lampa *akal*.

R.1937 Francouz Jouveau-Dubreil našel nedaleko města Puduččéri na východním pobřeží jižní Indie římskou kamej s hlavou Augustovou a zvolal: „My tady ještě objevíme skutečnou římskou usedlost!“ A také že se slova tohoto francouzského archeologa potvrdila! Za deset let na to se kopal v oněch místech, a objevila se skutečná římská obchodní stanice, nazývaná tamilsky Vírappattinam nebo Arikamédu, přístav s nálezy četné italské keramiky, sošek, s barvírnou mušelinu. A mezi jiným se našel střep římské hliněné lampy, a na jiném střepu v starém jihoindickém písmě vyryté tamilské slovo, právě to slovo, které znamená hliněnou lampu v starotamilské literatuře: *akal*.

Bohatá nejstarší tamilská literatura, která nám všechny tyto zprávy zachovala, bývá někdy nazývána literatura sangamová, a celá historická epocha pak bývá označována jako sangamové období jihoindických dějin. Je to proto, že podle pozdějších legend byli básníci, kteří tehdy skládali lyrické písně, sdružení do jakýchsi literárních akademií, nazývaných Sangam, se sídlem ve starobylém hlav-

ním městě říše Pándjů, v Maduře. Tato „sangamová“ lyrika náleží bezesporu k nejzářivějším květům světové poesie a může se směle měřit s pravými klenoty lyriky starořecké. K sangamové literatuře bývá někdy počítán i první starotamilský epos *Silappadigáram*, „Píseň o klenotu“.

V něm už se však líčí docela jiný svět. To už je tamilské území skutečně pevně rozděleno do feudálních celků pod vládou Pándjů, Sóřů a Sérů, árijská kultura ze severu pronikla už na jih a pevně zakotvila, bráhmani už se těší postavení vynikající společenské vrstvy, a i nejširší vrstvy obyvatelstva znají džinismus a buddhismus, dvě velká reformní náboženství, která vznikla na severu země. Po stránce literární náleží „Píseň o klenotu“ jistě k velkým dílům světové epiky. Je to romantická, barvitá výpravná báseň s nádechem tragiky o věrné lásce Kannagi, o dívce, jež od těch dob bývá uváděna za vzor manželské věrnosti a ctnosti; Kannagi miluje Kóvalana, bohatého kupeckého synka z přístavu Káviripattinam. Kóvalan promrhá své bohatství v rozkoších a zábavách s luznou tanečnicí Mádavi, a přesto mu jeho milující choť odpouští, když se k ní vrací, přesycen slastmi. Oba mladí manželé chtějí odejít někam daleko a začít nový život. Odcházejí tedy do Madury, kde vládnu Pándjové, a Kóvalan se těší, že za peníze, které získá prodejem drahocenného klenotu své ženy, vybudují si novou existenci. Ale běda: zlatník využije Kóvalanovy prostoty; sám ukradl královně madurské podobný klenot, zlatý kruh na nohu (tamilsky *silambu*, odtud název eposu *Silappadigáram*); a když se setká s Kóvalanem, který mu chce klenot své ženy prodat, označí ubohého cizince za zloděje. Prchlý král dá ihned Kóvalana stít. Kannagi zatím čeká u pohostinných pastýřek na svého chotě; když se dovídá o jeho smrti, zaplane hněvem, rozběhne se ke královně a ke králi, dokazuje jim, jak tragicky se král zmýlil a pak se mstí: zapaluje město Maduru. Bůh ohně přichází na její zavolání, a město lehne popelem.

V ráz objevil se před ní Ohně bůh,
jenž temnomodrou barvou hořel, plameny,
v bráhmanské podobě, se zuby bílými jak mléko, sám,
s kšticí, jež rudě zářila jak nebe večerní.
„Veliká ženo ctnostná! Rozhodni, sama rozhodni,
kdo tu má vyváznout, až město pohltním rychlými plameny?“

„Nechť ctnostní, krávy, ženy cudné, děti, starci, bráhmani –
ti všichni ať se před požárem zachrání.
Však na zlovolné hříšníky se vrhni směle!“
Na rozkaz ženy se zlatými náramky
zažehly město Kúdal páry vřelé
a nad městem se rozsvítily plameny a dým.“

Nakonec se ovšem Kannagi se svým chotěm shledá. V Indii jinak nelze, hrot tragiky musí být aspoň otupen, ne-li úplně zlomen. Shledá se s ním však až v nebi. Třetí kniha eposu pak líčí výpravu sérského krále Senguttuvana na sever Indie, odkud si přináší obrovský kámen, z něhož dává tesat sochu Kannagi, vzoru ctnosti a věrnosti manželské.

Z přibližně stejné doby pochází také *Tirukkural*, „bible Tamilů“, sbírka 1330 dvojverší, která se zabývá lidským životem, člověkem za nejrůznějších situací a okolností: v jeho poměru k bohu, ke státu, k společnosti, k milence a manželce.

Dlouhá historická noc následuje potom, a když se opět opona zvedá, jsou usazeni v jižní Indii „zlí“ vládci z dynastie Kalabhrů, o nichž se neví nic bližšího, než že odkudsi přišli, rozvrátili staré zřízení a ve vězeních drželi bývalé panovníky ze tří královských rodů tamilských.

V šestém století n.l. už vstupujeme na půdu skutečných dějin. Naše prameny se rozšiřují o spolehlivé nápisy, a také bohatá literatura nás hojně poučuje o třech státech, které v době mezi šestým a devátým stoletím zápolily o moc. Byli to Čálukjovci z Bádámi, Pallavové z Káňčí a Pándjové v Maduře. Všechny tyto dynastie přišly k moci v šestém století; a celé další dějinné období bylo charakterizováno jejich vzájemným zápasem o převahu v jižní Indii. Pokud jde o strukturu společnosti v té době na jihu, je nutno zdůraznit, že teprve z tohoto období máme nejhojnější a podrobné zprávy o silné, životaschopné, zcela svérázné vesnické občině (jak to bylo předtím, nelze za dnešního stavu probádání starých památek dosud říci): ta se skládala asi obvykle z pozůstatků starého rodu, z většího či menšího počtu rolnických rodin; tato skupina obývala veliký společný dům, později však už domy zvláštní. Není úplně jasné, zda vlastnila společně půdu, zdá se spíš, že vlastnictví orné půdy bylo soukromé, avšak pastviny a lesy byly vlastnictvím společným; není vyloučeno, že určitá část orné půdy byla též společným vlastnictvím: důležité je, že půda byla společně obdělávána a výnos z půdy byl vlastnictvím společným. Je tedy třeba zdůraznit tento skupinový, kolektivní charakter základní buňky jihoindické společnosti. V čele obcí stál snad volený náčelník, nazývaný tamilsky *kiřán*, *kiřavón*, dosl. „stařec“ (něco jiného než někdejší *taleivan*, „pohlavár“ kmene), sanskrtsky *grámabhódžaka*. Tento staršina zastupoval pak občinu před rádžou, před králem, knížetem.

Z tamilských napsů vysvítá, že tehdy existovaly v podstatě tři typy usedlostí: *úr* byl starý drávidský typ z doby, kdy dosud neexistovalo na jihu kastovní zřízení (neboť se zdá téměř jisté, že kasta byla vnesena na jih Indie z vnějška, árijskými bráhmány ze severu); v *úru* žili pospolu členové obcí, všichni pohromadě, a zabývali se rolnictvím; *sabhá* byla usedlost výlučně bráhmanská; půda, kterou bráhmani vlastnili, byla jim panovníkem udělována jako dar (zachovaly se nepřehledné řady takových darovacích napsů a tabulek). Později se postupně zmocňovali bráhmani stále větších pozemků, ale sami na nich obvykle nepraco-

vali. Bráhmani se drželi úzkostlivě stranou ostatních Jihoindů, kteří byli většinou zařazeni podle árijské představy do kasty šúdrů (nejnižší kasty); prostřední dvě hlavní kasty, kšatrijové a vajšjové, na jihu téměř neexistovaly. Tak se vytvořilo ostře ohraničené rozdělení jihoindické společnosti na bráhmany a šúdry. Toto rozdělení nebylo však Jihoindy nikdy zcela přijato a uznáno; z něho též vyplývá dnešní protibráhmanská a protiárijská nálada mezi lidem jižní Indie, zejména Tamily.

Ve třetím typu usedlosti, *nagaram*, převládali kupci a řemeslníci.

Vesničané musili občas pracovat zdarma na některých větších stavbách (silnice, průplavy, nádrže), musili dobývat sůl, vydržovat panské úředníky (např. sloužit jim též noclehem a stravováním na jejich cestách). Půda však ne patřila panovníkovi; půda, která náležela výjimečně králi, je v nápisech jako taková výslovně označena. Král byl hlavou státu, nejvyšším sudím, velitelem armády. Po jeho smrti nastupoval na trůn nejstarší syn. Panovník udržoval v zemi pořádek, bránil zem před cizími nájezdy, a za to vymáhal jako daň šestinu výnosu z půdy. Ale nemohl být přirozeně všude. Pořádek si většinou udržovaly zase občiny samy. Je právě nejprůzračnějším rysem společnosti v této době raného feudalismu, že se skládala z velkého počtu společenských skupin a vrstev, které byly do značné míry samostatné a samosprávné. Tento skupinový, kolektivní charakter společnosti a tento pocit samostatnosti se udržel dlouho do indického středověku, a možno říci, že definitivně jej zdeptali teprve Britové. Kupci a řemeslníci, mniši, tanečnice, studenti – všichni měli své cechy, svá sdružení, a ta měla i soudní pravomoc nad svými příslušníky; taková sdružení měla své předpisy, zvyklosti, vlastní finanční zdroje a prostředky a jednotlivce, které si volila a kteří vystupovali navenek, zejména před králem a jeho ministry, jako jejich zástupci. Mezi rolníky, na vesnicích, hrály důležitou úlohu *paňčájaty*, rady starších. V městech se pak obyčejně jednou za rok scházeli všichni mužové na jakémsi velikém poradním shromáždění celého města a kraje.

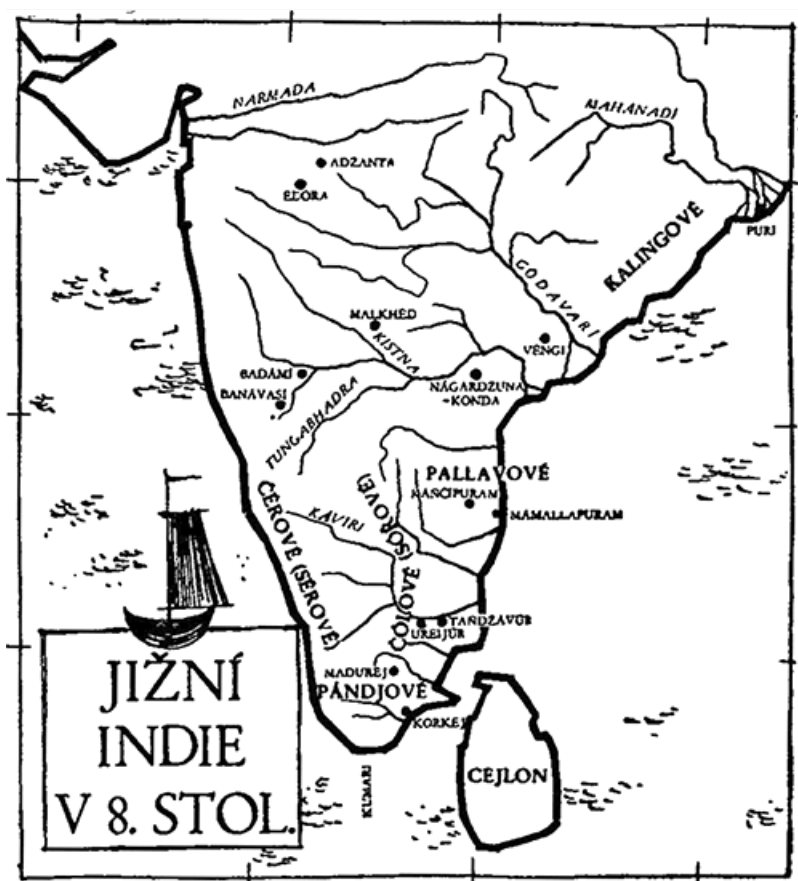
Do značné míry byla právě tato organizace příčinou, že politické změny nahore, to jest změna panovníka, vystřídání dynastií, neměly v Indii tak hluboký vliv na složení a život celé společnosti jako mnohde jinde.

Nemá přirozeně smyslu líčit složité spory a války tří dynastií, o nichž jsme se zmínili, ani jednotlivé panovníky a jejich vládu. Ale o jednom z nich se přece zmíníme: r.600 dosedl na trůn Pallavů v Káňčí Mahéndravarman I., jeden z nejvýznamnějších panovníků v dějinách jižní Indie. Dal vytesat z obrovských balvanů v Mámallapuramu na jih od Madrásu slavné chrámy, byl autorem břitkých frašek, které si berou na mušku spory učených kněží, byl básníkem, hudebníkem a zároveň jedním z prvních silných feudálních panovníků na jihu. Za jeho vlády začíná zcela nové období v kulturních dějinách jižní Indie; ba můžeme do jisté

míry říci, že náboženské, kulturní a jazykové hnutí, které se rozvinulo počátkem 7. století, je základem dnešní tamilské kultury a duchovního života.

Za vlády Mahéndravarmanovy dochází k prudkému náporu hinduismu proti reformním náboženstvím a džinismu, a po zápase, který trvá několik set let, hinduismus na celé čáře vítězí.

Proč? Buddhismus se svými velkými nároky na spekulativní myšlení a na odříkavý život nevyhovoval masám jihoindického lidu. Chladný džinismus se svými podivnými a spletitými naukami tím méně. Nové náboženské směry však nevyžadovaly ani hlubokomyslné úvahy, ani nehlásaly, že život je utrpení, nevyžadovaly na lidech krajní soucit a krajní odříkání, ani krajní čistotu a mravní jas, jen jedno hlásaly: neskonalo u lásku člověka k bohu a boží k člověku. Jejich obřady byly barvitou podívanou a jejich zvyky kořenily v primitivních kultech jihoindických. Především se však stal obrozený hinduismus i zastřeným výrazem protestu rolnických mas proti feudálům, kteří byli džinisty (sám Mahéndravarman byl původně stoupencem džinismu) a buddhisty.

Mluvčími nového hnutí se stali tamilští básníci, kteří vytvořili rozsahem ohromnou literaturu nesčetně kvality, ale často velmi dokonalou: jejím obsahem bylo právě vyzpívání této žhavé lásky k Šivovi nebo Višnuovi. Forma bohoslužeb, liturgické texty, které tito mužové vytvořili, písně, které složili, trvají dodnes. Dodnes se vyvíjí na jihu Indie stavitelství, které v oné době vznikalo. Jazyk, kterého tito básníci užili – jazyk lidový, protože chtěli proniknout k nejširším masám – se stal základem moderní spisovné tamilštiny.

A nejen to: tato tamilská Indie, to jest Indie hinduistické renesance, se všemi svými typickými projevy pronikala do zámoří a její stopy dodnes objevujeme na Jávě právě tak jako v Thajsku a Vietnamu.

Převládajícím rysem jihoindické historie od devátého století je neustálý růst státu, jemuž později vládne zase pro změnu dynastie Sóřů, sanskrtsky Čólů, neustálé zesilování ústřední moci ve státě a konečně vytvoření čólského impéria.

V této jedinečné době, která zhruba končí až počátkem 13. století, se stává tamilská Indie nejmocnějším indickým královstvím, světovou velmocí, námořní mocností, která zakládá kolonie, vede námořní bitvy, ovládá jihovýchodní moře.

Naznačili jsme už, jak asi se z původních významných rodů velkých tamilských kmenů během vývoje vytvořily vládnoucí feudální dynastie Sérů, Sóřů a Pándjů, které střídavě zápasily o nadvládu nad celým územím jižní Indie.

R. 985 se korunoval princ Arumořivarman na čólského krále pod jménem Rádžarádža. Když nastoupil na trůn, patřilo mu nevelké území na dolním toku Káviru. Po třiceti letech jeho vlády byla tamilská Indie bohatou velmocí, skvěle organizovanou, řízenou početnou byrokracií, s mocnou armádou a námořnictvem.

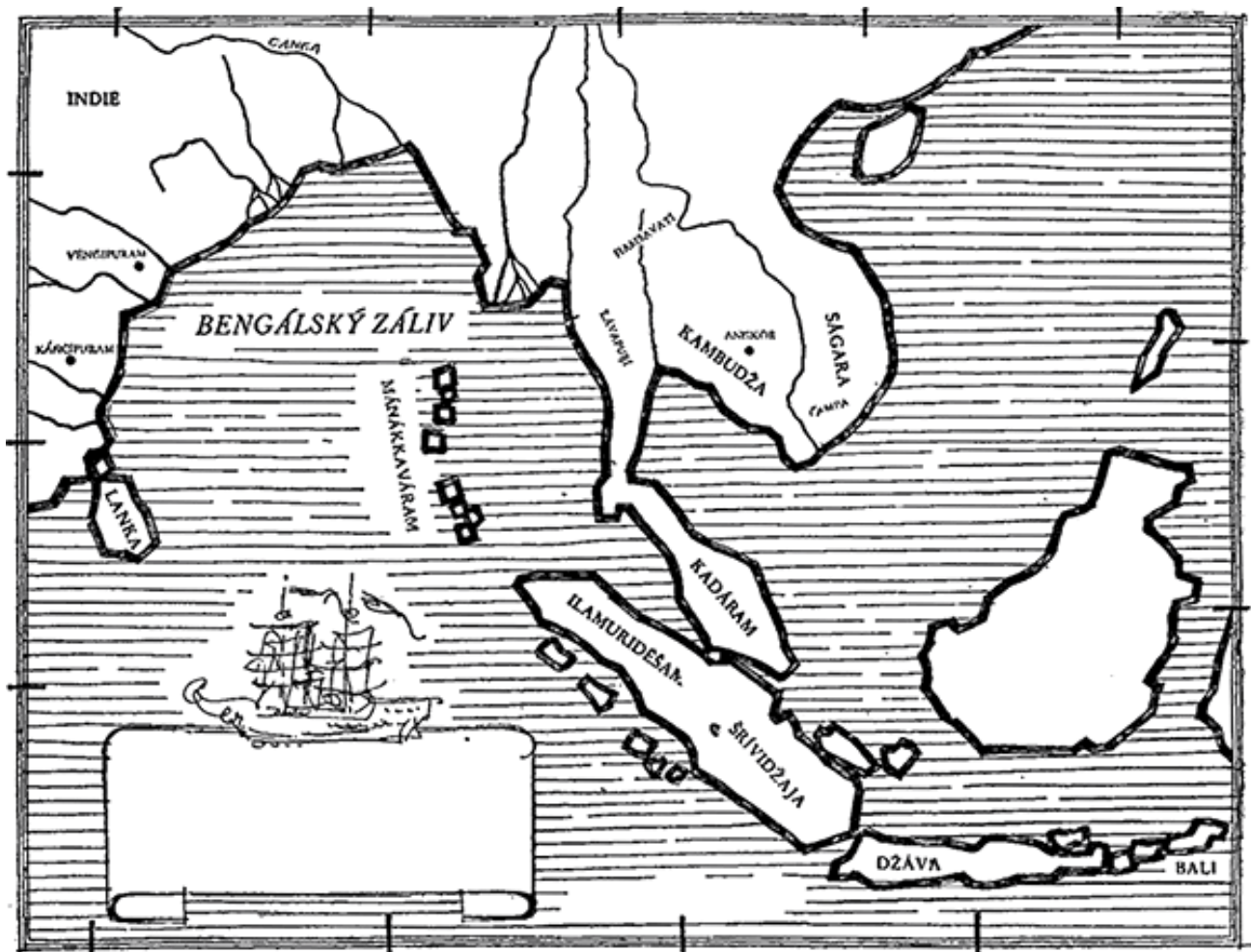
Celé veliké impérium bylo rozděleno do oblasti, krajů a okresů. Větší města tvořila také samostatné okresy (*kútram*). V čele těchto správních jednotek stáli zase úředníci královští, nikoli feudálové. Vidíme tedy téměř absolutistickou centralisaci. Veškerá země byla pečlivě rozdělena podle daňového výnosu. Z daní byla vyňata pouze náměstí ve městě a návsi na vesnici, chrámy, nádrže a zavodňovací kanály, *pareiččéri* čili usedlosti párijů, usedlosti řemeslníků a pohřebiště. Veškerá ostatní půda podléhala zdanění, a to podle své kvality, podle své přirozené úrodnosti a povahy osevu. Za placení daní byla odpovědna vesnice jako celek; daně byly vybírány buď v produktech nebo v penězích zase královskými daňovými úředníky, a kromě pravidelných daní bylo obyvatelstvo zatíženo ještě četnými poplatky z cestování, daní z přepychu, poplatky za svatby, za pohřby, právními poplatky a podobně.

Na tu dobu byl daňový systém čólské říše skutečně geniálním systémem vydírání. Za čólských panovníků se také poprvé v indických dějinách přistupovalo ke konfiskaci majetku odsouzenců. Také pokuty za různé přečiny byly značné, ale bylo vždy lépe zaplatit vysokou pokutu než dostat sto strašlivých ran těžkou tyčí přes hřbet, nebo dokonce být rozdupán slonem.

Přesto, že tímto složitým úřednickým a daňovým systémem král vlastně zasahoval do všeho, co se v zemi dělo, byl natolik chytrý, že se nevměšoval do hospodářské struktury společnosti, zděděné z minulosti. Nechal fungovat dále vedle svého úřednictva poměrně nerušeně vesnické *paňčájaty* i jiné samostatné stavovské organizace (cechy, sdružení bankéřů, studentů apod.).

Zdálo by se, že zatížení obyvatelstva daněmi a poplatky a věčný dohled královského úřednictva na všechny vrstvy lidu musil vést k nespokojenosti a k výbuchům odporu. Máme skutečně několik málo zpráv, které nasvědčují tomu, že obyvatelstvo několika vesnic se vzepřelo proti tvrdému vymáhání daní královskými úředníky. Ale nic víc. Vždyť jednotlivé skupiny, stavy, kasty, vesnice, občiny žily od sebe odděleně, samostatným hospodářským a politickým životem. Král a nejvyšší úředníci se skrývali za ohromnou armádou nižšího úřednictva. Jen

s tím přišel lid do styku. Jen v nich viděl vydřiduchy a policajty. Král byl „Pán světa“, „Indra mezi lidmi“, a trůnil kdesi v pozadí a nesmírně vysoko. On dával zřizovat s velkým halasem nemocnice, útulky pro přestárlé krávy, kopat studny, zavodňovací průplavy, On porazil sveřepé nepřátele a přinutil armádu cizích zajatců, aby pracovala na lid Jeho země při stavbě obrovských nádrží, On dával stavět nádherné chrámy, které sloužily lidu ve chvílích zábav, radosti a slavností.

Rádžarádža začal svou vládu bleskovými výboji proti těm nejbližším sousedům; zničil Pándje, obsadil Kéralu a vypravil se proti Cejlonu. Vyvrátil ze základů staré cejlonské město Anurádhapuram a z Cejlonu učinil provincií své říše. Nato se rychle vrátil na indickou pevninu, vypravil se na sever a přivtělil k své říši zemi Kannadců. Vždy jednal podle principu, že nejlepší obranou je útok. Ještě koncem své vlády podnikl novou námořní výpravu a obsadil tentokrát ostrovy Maldívy (Maledivy), skupinu korálových atolů jihozápadně od pevniny v Indickém oceáně, důležitou strategicky. R. 1012 slavnostně prohlásil *juvarádžou*, tj. korunním princem, svého syna Rádžéndru. Rádžéndra I. byl důstojným synem svého otce. Jestliže za vlády Rádžarádžovy se čólské impérium teprve utvářelo a zrálo, za Rádžéndry se stala tamilská Indie nejmocnějším státem v jižní Asii. Především se král vrhl znovu na Cejlon, zajal víceméně loutkového panovníka a nechal ho zhytnout v čólském vězení. Potom upevnil svou moc v jižní Indii samé. Když porazil

své severní sousedy a obsadil jejich území, vypravil se na dlouhý triumfální pochod celou Indií a skutečně dorazil až ke Ganze. Po svém návratu na jih založil nedaleko dnešního Tiruččirápalli nové hlavní město říše, Gangeikondasóřapuram, „Město sóřského krále, jenž zajal řeku Gangu“.

Brzy nato vypravil velkou námořní expedici proti Vidžajskému království (Šrívidžaja), mohutnému námořnímu státu, který od osmého století ovládal Malajsko, Sumatru, Jávu, Borneo, Filipíny, snad i Kambodžu, a především vodní cestu z Indie do Číny. Byla to říše buddhistická. Tamilská Indie udržovala s Čínou přátelské styky; vyslanectva z jedné země do druhé se střídala v rychlém sledu, a zejména Čólové vysílali diplomatické i obchodní mise do Číny velmi podnikavě. Zdá se však, že Šrívidžaja s žárlivostí pozorovala tento styk a že se snažila zabránit tamilským misím dosíci Číny. Rádžéndrova výprava v r. 1025 se setkala s naprostým úspěchem. Když uvážíme ohromné vzdálenosti, které dělily Indii od těchto ostrovů i jednotlivé ostrovy mezi sebou, nemůžeme než se obdivovat genialitě čólské strategie i dovednosti tamilských námořníků. Mocná ostrovní říše byla poražena, hlavní města obsazena čólskými posádkami a sesazení (později s velkou milostí znovu nastolení) panovníci musili uznat tamilskou nadvládu nad Jávou, Sumatrou a Malajskem. Jižní Indie ovládla moře. Na Sumatře najdeme tamilské nápisy z r. 1088.

I po Rádžéndrově smrti zůstala sláva Čólů do konce 12. století neztenčena. Bylo to období neuvěřitelné nádhery a bohatství, které na nás dodnes dýše ze staveb v Taňdžávúru. Jihoindičtí Tarnilové vytvořili ze svého státu skutečnou velmoc, jednu z největších co do rozsahu ve světových dějinách. Bylo to i období, kdy vyvrcholila kulturní a politická koncepce tzv. „Větší Indie“, tj. Indie, která vyzařuje zejména svůj kulturní vliv do celé jihovýchodní Asie, Indie jako nositelky politické moci i vyšší kulturní úrovně v jižní, jihovýchodní Asii, Barmě, Thajsku a Malajsku.

Z politických výbojů čólských panovníků nezůstalo ovšem nakonec nic. I říše Čólů vzala za své, jako mnohé jiné uměle spleené státní útvary, držené pohromadě mocí (nikoli společnými zájmy) a založené na útlaku lidových mas. Nové říše vznikaly na troskách Čólů. Ale něco zůstalo – to, co už trvalo v jihovýchodní Asii téměř tisíc let před Čóly a co za jejich vlády vrcholilo: ono kulturní bohatství, vyzařování vzdělanosti, mythů, legend, jazykového a literárního vlivu, stavitelského a sochařského umění, ono vyzařování, jehož teplo lze dodnes pocítit na Jávě, na Sumatře, v Thajsku právě tak jako v Malajsku a ve Vietnamu, všude ve “Velké Indii”.

Jednoho dubnového dne nastalo zatmění Slunce. Pravověrní se řinuli v mohutných zástupech na pobřeží moře, aby vykonali obřadné koupele a očistili se z hříchů. Na snímku je skupina višnuistických bráhmánů s bráhmanskými šňůrami a symboly svého náboženství na čele, pažích a hrudi při obřadech na písčném nábřeží v Madrásu.